

УДК 338:45:658.8:621.3

СУМЕЦЬ О.М., канд. техн. наук

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка
Sumetsb1@mail.ru***СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ АГРОЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ**

У статті показано актуальність запровадження логістичного підходу в аграрному секторі економіки, яка обґрунтовується досить значними втратами сільгосппродукції, зокрема у процесі її транспортування та під час зберігання. Зазначено, що основна проблема застосування такого підходу в діяльності підприємств агропромислового комплексу України криється у відсутності науково-методологічної платформи агрологістики. Вказано на можливість рішення цієї проблеми, яка базується безпосередньо на попередньому вивченні, аналізі й систематизації чинників, що впливають на розвиток означеного напрямку логістики. Викладено результати дослідження зовнішніх чинників впливу на розвиток агрологістики в Україні з урахуванням процесів глобалізації, інтернаціоналізації й інтеграції на світовому ринку. Запропоновано узагальнену класифікацію найбільш значущих чинників впливу на розвиток агрологістики в Україні.

Ключові слова: агрологістика, чинники, агропродукція, ринкові перетворення, глобалізація.

Постановка проблеми. Для підприємств АПК на сьогодні стоїть нагальна проблема запровадження логістичного підходу для підвищення ефективності господарської діяльності (ГД) і формування стійкої конкурентної позиції на ринку сільгосппродукції. Нагальність використання логістичного підходу на агропідприємствах обґрунтовується значними втратами сільгосппродукції, зокрема у процесі її транспортування і зберігання. Це підтверджується цифрами, що наводяться в публікаціях вітчизняних і закордонних учених. Наприклад, у публікації [12] вказується, що технічні втрати зерна через неефективну логістику АПК України (перевезення, зберігання) досягають 15 % річного врожаю, що виражається кількома мільйонами тонн. Щодо втрат зерна, є й інша статистика: автор публікації [5] зазначає, що через недостатню кількість сучасних складів для зберігання зерна втрати врожаю складають близько 8 млн тонн на рік у разі його щорічного виробництва 30–40 млн тонн (це близько 20 % валового збору зерна). Водночас, втрати зерна в країнах Європи та в США налічують усього 1–2 % [14].

Величина втрат сільськогосподарської сировини під час її руху від виробника до споживача становить, за «обережними» (офіційними) оцінками, одну третину, за «необережними» – понад 50 %, тоді як у Голландії ця цифра дорівнює 10 % [8]. За даними публікації [12], втрати продукції підприємств АПК через неефективну логістику у цілому досягають третини річного обсягу їх продукції. Таким чином, наведена інформація дозволяє акцентувати увагу на необхідності розвитку агрологістики (АгЛ) в Україні. Вирішення цієї проблеми можливе тільки за умови попереднього вивчення, аналізу й систематизації чинників, що впливають на розвиток означеного напрямку логістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню вивчення й аналізу чинників розвитку логістики нині присвячена достатньо велика кількість публікацій. Зокрема, у цьому напрямі праці російських і вітчизняних науковців: Т.В. Алесінської, Б.А. Анікіна, І.І. Бажина, О.М. Варченко, А.М. Гаджинського, М.Ю. Григорак, А.С. Даниленка, Н.М. Зубар, Л.Б. Міротіна і В.І. Сергєєва, С.В. Смиричівської, О.П. Хромова, О.В. Шубравської. Аналіз цих досліджень щодо розуміння чинників розвитку логістики дозволяє зробити висновок, що нині встановилось дещо розрізнене бачення стосовно змісту, спрямованості й кількісно-якісної характеристики останніх.

Розглядаючи сучасні аспекти використання логістики суб'єктами господарювання в аграрній сфері, фахівці Білоцерківського національного аграрного університету [4] зосереджують увагу на наступних чинниках її розвитку – прийняття урядами багатьох країн юридичних актів і поправок до законів, що орієнтують на реструктуризацію організації бізнесу з метою розвитку міжфірмової, міжгалузевої та міжнародної кооперації; розробка і впровадження міжнародних програм і проектів логістичної спрямованості; повсюдне розповсюдження концепції загального управління якістю; розвиток ринку електронних комунікацій; створення і розширення міждержавних регіональних економічних об'єднань у формі митних союзів, зон вільної торгівлі, а також національних економічних зон з ліберальним митно-тарифним режимом.

Автори вбачають чинники розвитку логістики дещо з різних сторін. Це відбувається, очевидно, тому, що наукові колективи чи окремі учені займаються логістикою; вирішують завдання відповідно до поставлених цілей тієї чи іншої організації. Зважаючи на це, назріла необхідність у систематизації чинників розвитку логістики, у тому числі й для аграрної сфери, оскільки на відміну від інших галузей економіки галузь сільського господарства потребує нагального її запровадження.

Мета дослідження – виконати систематизацію чинників розвитку логістики для аграрної сфери України з огляду на процеси глобалізації, міжнародного обміну й інтеграції на світовому ринку.

Методи дослідження – абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення і формування висновків), монографічний (вивчення класифікацій чинників, що впливають на розвиток логістики).

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження діяльності вітчизняних агропідприємств, агрофірм і агрохолдингів вказують на тяжкий і повільний, але все ж-таки поступальний розвиток АгЛ в Україні. Це підтверджується практикою застосування логістичного підходу [11].

Результати аналізу останніх досліджень і публікацій логістичної спрямованості, а також враховуючи процеси глобалізації, міжнародного обміну й інтеграції на світовому ринку та проблеми і потреби вітчизняних виробників агропродукції, дозволили провести систематизацію чинників впливу на розвиток АгЛ в Україні.

За масштабністю чинники розвитку АгЛ варто класифікувати на глобальні й субглобальні, за місцем виникнення (тобто стосовно логістичної системи) – на внутрішні й зовнішні, за змістом – на економічні, техніко-технологічні, політичні, соціальні, екологічні, демографічні й національні (рис. 1).

Враховуючи взаємопоеднання між даними класами чинників, можна запропонувати більш розгорнуту їх систематику, виокремивши підкласи і підгрупи останніх.

Аналіз публікацій російських й вітчизняних науковців Т.В. Алесінської [1], Б.А. Анікіна [7], І.І. Бажина [2], А.М., Гаджинського [3], Н.М. Зубар і М.Ю. Григорак [6], Л.Б. Міротіна, В.І. Сергеева й ін. [9], С.В. Смирничівської та ін. [10] і, зокрема фахівців в аграрній сфері А.С. Даниленка, О.М. Варченко, О.В. Шубравської та ін. [4], а також рекомендацій та програм міжнародних конференцій і симпозіумів, присвячених проблемам агрологістики, дозволяє систематизувати чинники розвитку АгЛ і скласти узагальнений їх перелік. До такого переліку слід віднести 27 чинників (табл. 1).

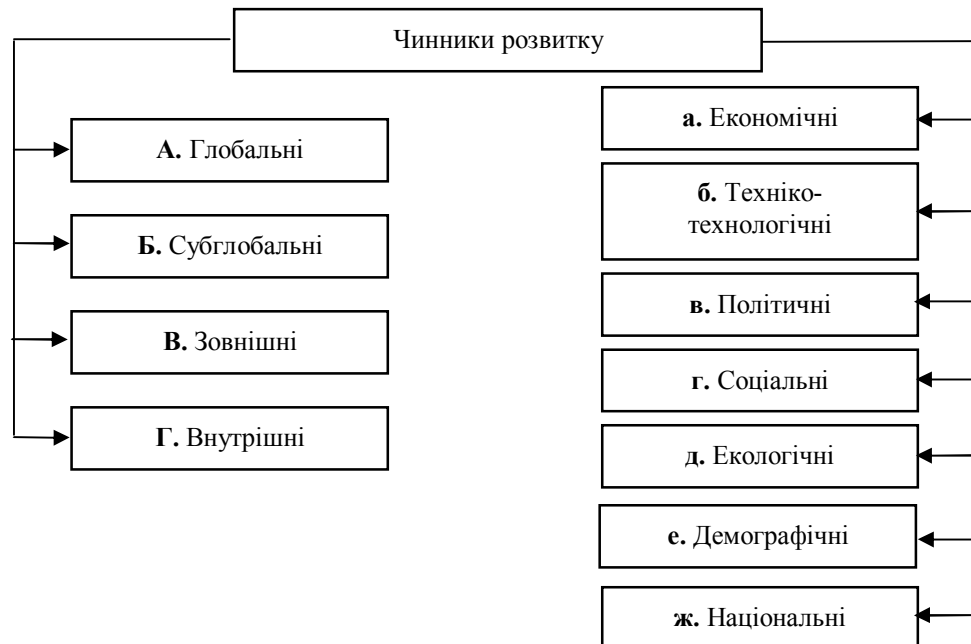


Рисунок 1. Узагальнена класифікація чинників розвитку агрологістики

Джерело: розробка автора

Таблиця 1 – Чинники розвитку агрологістики в Україні

№	Чинник
1	Розвиток міжнародного агробізнесу
2	Актуалізація проблеми підвищення ефективності міжнародного агробізнесу
3	Міжнародна експансія сільськогосподарського виробництва
4	Ріст міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією
5	Загострення боротьби на світовому ринку за логістичні потоки, у т.ч. й агропродукції
6	Міжнародний поділ праці й кооперація в сфері агробізнесу: прийняття урядами багатьох країн юридичних актів і поправок до законів, що орієнтують на реструктуризацію організації агробізнесу з метою розвитку міжфірмової, міжгалузевої та міжнародної кооперації
7	Розробка і впровадження міжнародних програм і проєктів логістичної спрямованості
8	Необхідність забезпечення конкурентних переваг на світовому ринку збуту вітчизняної агропродукції
9	Зміна філософії ринку: на сьогодні вітчизняна економіка переживає наступну фазу трансформації агроринку, а саме перехід від «ринку продавця» до «ринку покупця»
10	Створення і розширення міждержавних регіональних економічних об'єднань у формі митних союзів, зон вільної торгівлі, а також національних економічних зон із ліберальним митно-тарифним режимом
11	Зростаюча економічна міць регіонів, що лідирують в агробізнесі й мають потенціальні можливості до збільшення обсягів виробництва сільгосппродукції
12	Зростаючий дефіцит продуктів харчування і загроза продовольчій безпеці
13	Розповсюдження концепції загального управління якістю
14	Розвиток і можливості глобального застосування інформаційно-комунікаційних технологій
15	Розвиток інфраструктури як системного утворення в світовій економіці
16	Ріст обсягів виробництва агропродукції і пов'язане із цим збільшення витрат сфери обігу
17	Ускладнення системи ринкових відносин і підвищення вимог до якості розподілу продукції
18	Науково-технічний прогрес у створенні автоматизованих виробництв
19	Уніфікація правил і норм зовнішньоекономічної діяльності, стандартизація параметрів технічних засобів у різних країнах
20	Досягнення межі ефективності сільгоспвиробництва
21	Фундаментальні зміни у філософії управління запасами
22	Створення спеціалізованих продуктових ліній
23	Суттєве розширення асортименту продуктової лінійки агропродукції
24	Екологічні проблеми
25	Поява нових великих мереж роздрібного продажу й зростання торговельних фірм масового продажу з широкими й довгими ланцюгами поставок (складними логістичними системами)
26	Значний час руху агропродукції від джерел сировини до кінцевого споживача
27	Зростаюча частка логістичних витрат у структурі витрат агрогалузі й зокрема агропідприємств

Змістовне наповнення і спрямованість дії наведеного вище переліку чинників на розвиток АгЛ можна прослідкувати на основі встановлення їх належності до того чи іншого класу, підкласу чи групи відповідно до запропонованої класифікації (рис. 2). З метою подальшого виконання такого дослідження сформуємо матрицю (табл. 2) топологічної належності чинників розвитку АгЛ в Україні відповідно до запропонованої класифікації.

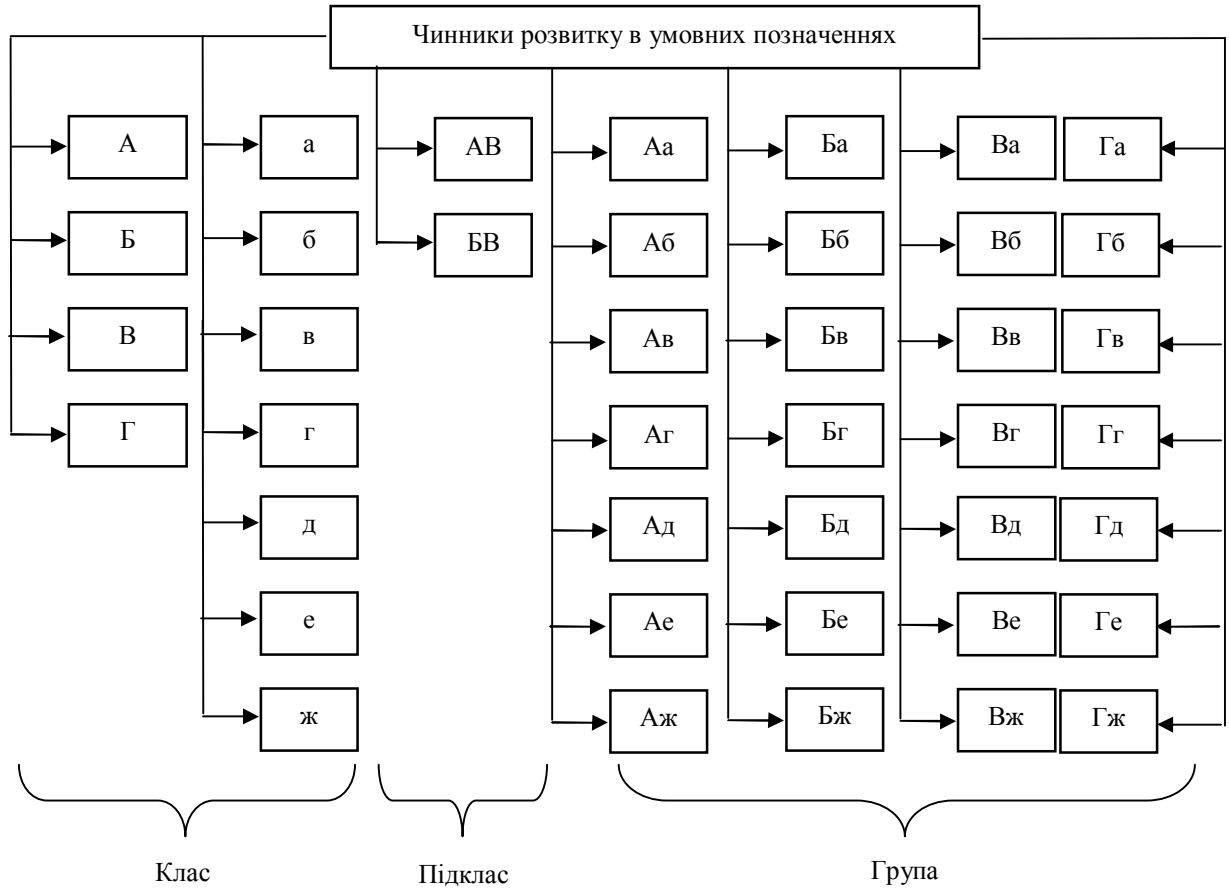


Рисунок 2. Розширена класифікація чинників розвитку (класифікація виконана з використанням умовного позначення чинників, що наведено на рис. 1)

Джерело: розробка автора

Таблиця 2 – Матриця топологічної належності чинників розвитку агрологістики в Україні відповідно до запропонованої класифікації (рис. 2)

Умовне позначення чинника	Класи чинників											
	А	Б	В	Г	а	б	в	г	д	е	ж	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	+		+		+							
2	+		+		+							
3	+		+		+		+					
4	+		+		+							
5	+		+		+							
6	+		+		+		+	+				
7	+		+		+	+	+	+	+	+	+	
8		+		+	+							
9		+		+	+			+			+	
10	+		+		+						+	
11		+	+		+						+	
12	+		+					+				
<i>Продовження табл. 2</i>												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
13		+	+			+		+				
14	+		+			+						
15		+				+						
16		+		+	+	+		+				
17	+											
18		+		+		+						
19		+	+			+						

20		+		+		+					
21		+		+	+						
22		+		+		+		+			
23		+	+		+	+		+			
24		+		+					+		
25		+	+			+					
26		+		+		+					
27		+		+	+						

Встановлені чинники за своєю значущістю можна умовно поділити на три рівні (рис. 3). До першого рівня із певною ймовірністю слід віднести 15 чинників, до другого – дев'ять і до третього – три. Звісно така диференціація є умовною, але ж вона необхідна для коректного підходу формування логістичної стратегії (ЛС) агроформувань та концепції їх логістичної діяльності (ЛД).

Чинники, що формують перший рівень значущості, породжені в основному процесами глобалізації, міжнародного обміну й інтеграції в різних сферах суспільного життя, які проявляються у подальшій інтернаціоналізації господарських процесів, поглибленні міжнародного поділу праці, розширенні форм міжнародних економічних відносин, підсиленні взаємозалежності національних економічних систем, формуванні єдиного економічного організму глобального типу.

Чинники другого рівня значущості породжені конкуренцією між виробниками і необхідністю збереження своєї частки ринку. І чинники третього рівня значущості спровоковані бажанням виробників удосконалити систему обслуговування споживачів за рахунок реалізації концепцій «точно-вчасно» і скорочення витрат, зокрема логістичних.

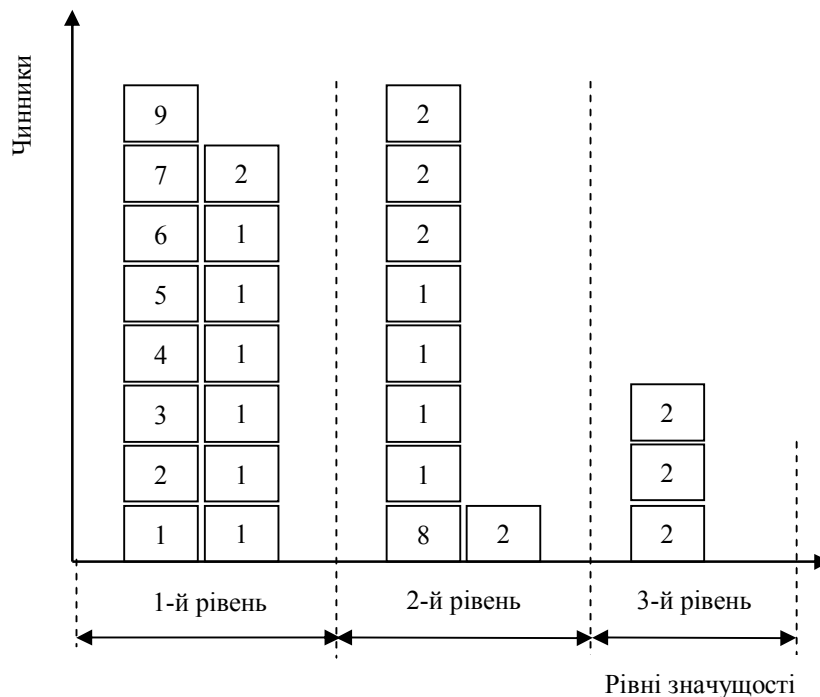


Рисунок 3. Рівні значущості чинників розвитку агрологістики

Джерело: розробка автора

Вивчення чинників розвитку агрологістики і аналіз причин, що їх породили, є вельми важливим для коригування чи формування нової логістичної стратегії АПК України, яка, безперечно, має досить сильний вплив на загальну стратегію і подальший розвиток агропідприємств і сільського господарства в цілому.

Висновки. Вивчення і детальний аналіз наведеного переліку чинників, їх систематика є важливим моментом у вирішенні стратегічних завдань АгЛ, а саме: забезпечення для агропідприємства максимальної пристованості до ринкових умов, збільшення власної частки на ринку, створення належних умов для одержання конкурентних переваг та довгострокового успіху в бізнесі, зменшення витрат на здійснення ЛД з метою збільшення прибутку, удосконалення управління логістикою на агропідприємстві, створення належного рівня логістичного потенціалу

агрорід-приємства, формування комплексної корисності агропродукту або логістичної послуги для споживачів, підвищення ефективності функціонування ЛС агропідприємства, формування ЛС агропідприємств чи інших типів агроформувань та концепції їх ЛД.

Не менше значення має вивчення зовнішніх чинників розвитку АгЛ і для рішення таких завдань агропідприємствами як, наприклад, формування чи коригування моделі відносин із постачальниками сировини, матеріалів і з посередниками; удосконалення ЛС як з організаційної, так і з технічної сторін; вибору чи розробки більш сучасних логістичних технологій для ефективного ведення ЛД.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алесинская Т.В. Основы логистики. Общие вопросы логистического управления /Т.В. Алесинская. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2005. – 121 с.
2. Бажин И.И. Логистический менеджмент: компакт-учебник / И.И. Бажин. – Харьков : Консум, 2005. – 440 с.
3. Гаджинский А.М. Логистика : [учебник высш. и средних спец. учебных зав.] / А.М. Гаджинский. – 7-е изд., перераб. и доп. – М. : ИТК «Дашков и К⁰», 2003. – 408 с.
4. Даниленко А.С. Логістика: теорія і практика : [навч. посібник] / А.С. Даниленко, О.М. Варченко, О.В. Шубравська та ін. – К.: Хай-Тек Прес, 2010. – 408 с.
5. Дроботя Я. А. Досвід логістичного управління запасами в сільському господарстві / Я. А. Дроботя. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnau_ekon/2010_II/pdf/29.pdf.
6. Зубар Н.М. Логістика у ресторанному господарстві : [навч. посіб.] / Н.М. Зубар, М.Ю. Григорак. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 312 с.
7. Логистика : [учебник] / [Б.А. Аникин, В.В. Дыбская, А.А. Колобов и др.] ; под ред. Б.А. Аникина. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 368 с. – (Серия «Высшее образование»).
8. Олійник Я.Б. Міжнародна логістика : [навч. посіб.] / Я.Б. Олійник, І.Г. Смирнов. – К. : Обрії, 2011. – 544 с.
9. Основы логистики : [учебн. пособие] / [Л.Б. Миротин, В.И. Сергеев, М.П. Гордон и др.] ; под ред. Л.Б. Миротина и В.И. Сергеева. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 200 с.
10. Смерічевська С.В. Маркетинг і логістика: концептуальні основи та стратегічні рішення : [навч. посіб. у схемах і таблицях] / [С.В. Смерічевська, М.В. Жаболенко, С.В. Чернишова та ін.] ; за ред. С.В. Смерічевської. – Львів : Магнолія-2006, 2013. – 552 с.
11. Сумець О.М. Актуальність запровадження логістики в господарську діяльність підприємств АПК / О.М. Сумець // Логістика: проблеми і рішення. – 2013. – №4. – С. 38-44.
12. Кравцов А.Г. Аналіз перспектив впровадження логістичних підходів у сферу АПК / А.Г. Кравцов // Вісн. Харків. нац. техн. ун-ту сільського госп-ва ім. Петра Василенка. – Х.: ХНТУСГ, 2013. – Вип. 136 : «Системотехніка і технології лісового комплексу. Транспортні технології». – С. 272–278.
13. Хромов О.П. Логістика : [навч. посіб.] / О.П. Хромов. – Харків : БУРУН КНИГА, 2012. – 224 с.
14. Ясенєцький В. Сховища для зерна / В. Ясенєцький // Пропозиція. – Режим доступу: <http://www.propo:itsiya.com/?page=149&itemid=645&number=18>.

Систематизация факторов развития агрологистики в Украине

А.М. Сумець

В статье показана актуальность внедрения логистического подхода в аграрном секторе экономики, которая обосновывается весьма значительными потерями сельскохозяйственной продукции, особенно в процессе ее транспортировки и во время хранения. Отмечено, что основная проблема внедрения такого подхода к деятельности предприятий агропромышленного комплекса Украины заключается именно в отсутствии на сегодня научно-методологической

платформы агрологистики. Указан путь решения этой проблемы, базирующийся непосредственно на предварительном изучении, анализе и систематизации факторов, влияющих на развитие указанного направления логистики. Изложены результаты исследования внешних факторов влияния на развитие агрологистики в Украине с учетом процессов глобализации, интернационализации и интеграции на мировом рынке. Предложена обобщенная классификация наиболее значимых факторов влияния на развитие агрологистики в Украине.

Ключевые слова: агрологистика, факторы, агропродукция, рыночные преобразования, глобализация.

Надійшла 10.10.2013.